

rila" (str. 210), uvažavati etički utemeljeno poslovanje nasuprot postizanju profita prema makijavelističkom načelu "s vukovima se mora zavijati" (str. 216). Ovakvu vrstu gospodarskih opredjeljenja najbolje je okarakterizirao Mahatma Gandhi kroza sedam društvenih grijeha današnjeg vremena, i to je posljednja poruka Küngove knjige:

- bogatstvo bez rada,
- uživanje bez savjesti,
- znanje bez karaktera,
- poslovanje bez ćudoreda,
- znanost bez ljudskosti,
- vjera bez žrtve i
- politika bez načela.

Ovo i još mnogo drugih važnih poruka i izazova, u ovom prikazu neizrečenih, čitatelj će naći u naznačenu Küngovu djelu sa začudujućim brojem informacija, ali vrijednom truda koji zahtijeva strpljivo i pažljivo čitanje.

Tomislav Jozić

Redovnice i svećenici u nastanku i djelovanju HKD Napredak

Ilija DRMIĆ - Marko JOSIPOVIĆ (ur.), *Stoljeće HKD Napredak (1902.-2002.). Zbornik radova znanstvenoga simpozija u povodu 100. obljetnice osnutka HKD Napredak, održanog 6. i 7. rujna 2002. u Sarajevu*, HKD Napredak Sarajevo - Zagreb, 2007., 631 str.

Ograničavam se na udio redovnica i svećenika u nastanku i djelovanju HKD Napredak prema Zborniku koji večeras

predstavljamo,¹ u nadi da će druga dva govornika zahvatiti ostale važne teme.² Podsetimo se da Zbornik uz pozdrave donosi 34 izlaganja, zatim kazalo mjesta i zemljopisnih pojmova te kazalo imena i popis autora pojedinih priloga.

Iz priloga dr. fra Andrije Nikića o nastanku Potpornoga društva (kasnijeg Napretka) u Mostaru 7. siječnja 1902. (str. 37-57) vidimo da je ključna bila podrška hercegovačkih franjevaca, posebno biskupa fra Paškala Buconjića i provincijala fra Augustina Zubca. Svrha im je bila "omogućiti siromašnoj mladeži da završi škole" (str. 38). Istaknutu ulogu imali su i rektor Franjevačke bogoslovije u Mostaru fra Radoslav Glavaš, zatim fra Ambro Miletić i drugi hercegovački franjevci. Na konstituirajućoj sjednici 14. rujna 1902. aklamacijom je za prvoga predsjednika bio izbran R. Glavaš. On i drugi hercegovački franjevci dali su ne samo moralnu podršku nego i novčane priloge na sjednici 1. listopada 1902. tako da je "pet fratara utemeljitelja dalo ukupno 500 kruna" (str. 47). Svećenici i učitelji pozvani su da u mjestima svoga služenja porade na širenju Društva. Vodstvo Društva preuzeo je 18. studenoga 1903. fra Špiro Šimić kroz jednu godinu a zatim fra Nikola Šimović do fuzije s Napretkom u Sarajevu 6. siječnja 1907.

Dr. Franjo Topić u prilogu "Predsjednici napretka" (str. 91-106) prikazuje životni put i pisana djela R. Glavaša. Ističe da je profesor i književnik dr. Tugomir Alaupović "zajedno s Antom Palandžićem i dr. Ivanom Šarićem idejni tvorac Hrvatskog društva za namještanje djece u zanate i trgovine iz Sarajeva" 1902. god. koje je na skupštini 10. 9. 1904. dobilo skraćeni naziv "Napredak" (str. 95). Na žalost, ni

¹ Predstavljanje održano 15. svibnja 2008. u dvorani općine Stari Grad u Sarajevu.

² To su prof. dr. Šaćir Filandra, predsjednik Bošnjačke zajednice kulture Preporod i prof. dr. Miroslav Palameta, donedavni veleposlanik BiH u Vatikanu i bivši dopredsjednik Napretka.

Topić ni autori priloga u Šarićevu Zborniku iz 2007. nisu pobliže istražili ulogu dr. Ivana Šarića u nastanku i djelovanju Napretka. Svećenik Anto Alaupović (1878.-1948.) bio je aktivan u Napretku od 1902. do 1945. god., od toga od 1910. god. kao član središnje uprave i potpredsjednik a od 1923. do 1945. god. kao predsjednik. "Jedna od najvažnijih Alaupovićevih zasluga po mišljenju njegovih biografa i povjesničara Napretka, jest uspjeh da Napredak nije 1929. ugašen, kad je kralj Aleksandar ukinuo sva hrvatska društva i organizacije, a što je imalo značajne pozitivne posljedice u cjelokupnom životu Hrvata Bosne i Hercegovine i šire. Jedan od razloga udara na Napredak bili su i tečajevi opismenjavanja, jer se vlada očito bojala Napretkova prevelikog utjecaja" (str. 103). Od A. Jelića doznao sam da je 1929. god. vlast zabranila kulturna društva i drugih naroda, te da je Nadbiskupski ordinarijat fiktivnom kupovinom spasio Napretkovo vlasništvo od konfiskacije a 1939. god. sve je vraćeno Napretku u puno vlasništvo. Osobno sam vidio u Protokolu ordinarijata sažetak dokumenta o kupovini Napretkove imovine.

Dr. Tomo Vukšić obradio je u Napretkov konvikt u Mostaru i njegove prefekte (str. 107-138). Zakladni dom je sagrađen 1907. god. Proširen je i preuređen u konvikt za dječake 1920. i 1927. god. Komunističke vlasti zatvorile su ga 1945. god. Prvi učenici primljeni su u jesen 1919. Od 1920. do 1942. god. u konviktu je bilo smješteno 940 pitomaca, domaćinstvo su vodile sestre hercegovačke franjevke a službu prefekta vršili franjevački i biskupijski svećenici iz Hercegovine. Vukšić napominje kako su prve školske godine rada konvikta higijena i prehrana bile tako loše da je središnja uprava u kolovozu 1920. odlučila zatvoriti konvikt. Dotada su sestre franjevke pripravljalje djeci samo doručak a

na ostale obroke pitomci su išli u gradsku dačku menzu. "Biskup Mišić priskočio je u pomoć tako da je doslovce naredio školskim sestrama da moraju preuzeti vodstvo domaćinstva pa su se one, protiv svoje volje, nastanile u njemu na sam Badnjak 1920. god." (str. 113). Uprava sestara tražila je odgovarajuće uvjete za život i rad sestara pa je tek 1937. potpisan prvi ugovor između središnje uprave Napretka iz Sarajeva i uprave sestara iz Maribora. Sestre su zatekle dom i dake u velikoj higijenskoj zapuštenosti, ali su u roku od šest mjeseci uvele uzorni red. Vukšić navodi arhivski zapis iz onog vremena: "Osim toga sva djeca zatrovana i bolesna. Dr. Bulat (zavodski liječnik) prima se dezinfekcije zgrade i propisuje medikamente za tamnjenje gamadi i liječenje krasta po glavama i tijelu dječaka, Čč. sestre čiste kraste i trijebe gamad s dječaka, krpaju ih i mažu dezinfekcionim sredstvima. Rublje iskuhavaju u vreloj vodi, a odijela i krevetninu tjeraju kući, da je u velikom kotlu iskuhavaju. Kuću ribaju i čiste" (str. 114). Biskup Mišić zaslužan je za prava i nužne uvjete rada časnih sestara u dačkom domu.

Srećko Džaja, u prilogu o Napretku u vrijeme Jugoslavije (str. 139-154), donosi zanimljivu statistiku. Polovicom 1928. god. Društvo je imalo 80 pododbora i 39 povjerenstava. Od 11.373 člana njih 7783 bili su u Bosni, te 1595 u Hercegovini. Sociološki profil članova bio je ovakav: 885 seljaka, 8 zastupnika u parlamentu, 840 domaćica, 286 učenika, 3432 državna činovnika i namještenika, 31 ljekarnik, 241 posjednik i privatnik, 1599 obrtnika i zanatlija, 160 odvjetnika, 742 privatna činovnika, 676 radnika, 123 svećenika, 160 općinskih činovnika i 857 ostalih (str. 141).

Prvi odgojitelji dječaka bili su franjevci: Ignacije Jurković, Dane Zubac i Ivan Marinčić. Dana 23. rujna 1923. tu je službu

preuzeo mladi mostarski svećenik dr. Petar Čule, te uz to na gimnaziji predavao vjeronauk, francuski jezik i filozofiju. Zbog zdravlja, na vlastitu molbu, bio je razriješen te službe 1929. god. Naslijedio ga je 3. rujna iste godine dr. fra Mladen Barbarić koji je tu službu obavljao dvije godine i bio skinut iz političkih razloga. Od kraja 1931. do 2. srpnja 1932. službu prefekta vršio je don Jozo Zovko. Šk. god. 1933./34. prefekt je bio don Petar Leventić. Biskup Mišić imenovao je 13. srpnja 1934. mladomisnika don Matu Nujića za prefekta koji je "na tom poslu ostao sve do 1945." (str. 133). Tako su dva biskupijska svećenika služili kao prefekti sedamnaest godina: Petar Čule šest godina i Mate Nujić jedanaest godina. Nujić je uz to bio i duhovnik sestara koje su posluživale dake u konviktu. Vukšić s pravom zaključuje da su odgovorni iz uprave Napretka, sestre i daci morali biti zadovoljni radom don Mate Nujića kada je ostao toliko godina. Vukšić donosi nekoliko zgoda iz njegova zatvoreničkog života u vrijeme komunističke vlasti i tekst telegrama iz 1982. god. kojim je kardinalu Kuharću javno poštanskim putem čestitao obljetnicu smrti kardinala Stepinca nazvavši ga najvećim sinom hrvatskoga naroda, svecem i mučenicom Rimokatoličke Crkve. Jasno da je zbog tog teksta i gesta ispaštao od ondašnje Udbe.

Zlatko Matijević u prilogu "Napretkova uloga u obilježavanju tisućugodišnjice Hrvatskoga Kraljevstva 1925. godine" (str. 187-217) posvetio je petnaest stranica proslavi u Sarajevu kod koje su značajnu ulogu imali svećenici Anto Alaupović i Mato Bekavac te nadbiskup Šarić. U Mostaru su se u program aktivno uključili provincijal fra Ljubo Bubalo i biskup Mišić. Iz priloga Stjepana Ivankovića o Napretku u Stocu (str. 319-324) razvidno je da je Napredak tamo osnovan 1907. god. te je surađivao s tamošnjom katoličkom školom koja je ot-

vorena 1871. god. Župnik je redovno bio upravitelj škole a kad je 1908. god. osnovana Hrvatska čitaonica u okviru Napretka, jedan od utemeljitelja bio je don Marijan Vujnović.

Franjo Marić u prilogu o Napretkovim kalendarima od 1907. do 2002. god. (str. 337-342) među pisce koji su u tim pučkim godišnjacima objavljivali svoje radove ubraja osam svećenika: Dragutin Čelik, Krunoslav Draganović, fra Rastislav Drljić, Dragutin Kamber, fra Augustin Kristić, fra Leo Petrović, Ivan Ev. Šarić, Mirolsav Vanino.

Obnoviteljska skupština Napretka održana je u Sarajevu 29. rujna 1990. i za predsjednika je izbran svećenik dr. Franjo Topić. Za svoje djelovanje u ovom HKD-u dobio je dopuštenje ondašnjega upravitelja Vrhbosanske nadbiskupije msgr. Ćirila Kosa, a nakon imenovanja i ustoličenja sadašnjeg nadbiskupa Vinka Puljića i njegovo dopuštenje. Njegova je zasluga što je Napredak u toku opsade Sarajeva od travnja 1992. do prosinca 1995. bio prvenstveno humanitarna organizacija koja se trudila pribavljati hranu gladnim Sarajlijama. Njegova su zasluga i putovanja Pjevačkoga zbora Napretka čiji su članovi pjevali gladni i prozebli, ali su postali i ostali glasnici nade. Nešto od djelatnosti sadašnjega predsjednika Napretka prikazao je Mirko Pejanović u prilogu o Napretkovu modelu razvoja nacionalne kulture hrvatskoga naroda u multietničkoj BiH (str. 567-576). On u bibliografiji navodi pet Topićevih govora na skupštini Napretka od 1990. do 2002. god. Osim u Sarajevu, u djelatnost obnovljenoga Napretka uključeni su svećenici i u drugim mjestima BiH te Republike Hrvatske. Djelatnost Napretka od oživljavanja 1990. god. morat će biti predmet nekoga novog zbornika.

Mato Zovkić